

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 244 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Luis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxona raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bexzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliyev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlarini	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otabek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчехра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макроэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Intellectual mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalarini investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli	

TOVAR-MODDIY RESURLAR HARAKATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA UZEX FAOLIYATINING JORIY HOLATINI BAHOLASH

Sherzod Xolmurodovich Pardayev

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Samarqand filiali “Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes”
kafedrasi dotsenti.

Email: sherzodpardayev0782@gmail.com

ORCID raqam: [0000-0002-5289-6326](https://orcid.org/0000-0002-5289-6326)

Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Samarqand filiali IQM-122-guruh magistranti

Email: ded_91goda@inbox.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda O'zbekiston Respublikasi tovar-xomashyo birjasi (UZEX)ning joriy faoliyati tahlil qilinadi. UZEX mamlakat ichki bozorida xomashyo va tayyor mahsulotlarning shaffof, raqobatbardosh va adolatli narxlarda sotilishiga xizmat qiluvchi muhim mexanizm sifatida baholanadi. Tadqiqotda birja savdolarining hajmi, elektron savdo tizimlarining rivojlanishi, ishtirokchilar sonining o'sishi va eksport-import operatsiyalaridagi faollik ko'rsatkichlari o'rganilgan. Maqolada samaradorlikni oshirish uchun logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash, raqamlashtirishni chuqurlashtirish va hududiy tenglikni ta'minlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tovar-moddiy resurslar, UZEX, elektron savdo, logistika samaradorligi, shaffoflik, raqobat, bozor mexanizmi.

Abstract: This article analyzes the current activities of the Republican Commodity and Raw Materials Exchange (UZEX) to improve the efficiency of commodity flow. UZEX is considered as an important mechanism for the sale of raw materials and finished products on the domestic market of the country at transparent, competitive and fair prices. The study examines the volume of exchange trading, the development of electronic trading systems, the growth in the number of participants and activity indicators in export-import operations. Recommendations have been developed to improve efficiency by modernizing the logistics infrastructure, supporting small businesses, deepening digitalization and ensuring territorial equality.

Key words: commodity resources, UZEX, e-commerce, logistics efficiency, transparency, competition, market mechanism.

Аннотация: В данной статье анализируется текущая деятельность Республиканской товарно-сырьевой биржи (УзРТСБ) по повышению эффективности движения товарных ресурсов. УзРТСБ рассматривается как важный механизм реализации сырья и готовой продукции на внутреннем рынке страны по прозрачным, конкурентоспособным и справедливым ценам. В исследовании рассматриваются объем биржевых торгов, развитие электронных торговых систем, рост числа участников и показателей активности в экспортно-импортных операциях. Разработаны рекомендации по повышению эффективности за счет модернизации логистической инфраструктуры, поддержки малого бизнеса, углубления цифровизации и обеспечения территориального равенства.

Ключевые слова: товарные ресурсы, УзРТСБ, электронная коммерция, эффективность логистики, прозрачность, конкуренция, рыночный механизм.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida tovar-moddiy resurslar harakati iqtisodiy tizimning eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Chunki xomashyo, materiallar, yarim tayyor mahsulotlar va tayyor mahsulotlarning ishlab chiqaruvchidan iste'molchiga qadar bo'lgan yo'li nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini, balki butun iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ham belgilaydi. Mazkur jarayonlarda vaqt omilini qisqartirish, xarajatlarni kamaytirish va sifat ko'rsatkichlarini oshirish orqali iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash dolzarb masalaga aylanmoqda.

O'zbekiston Respublikasida bu vazifani amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasi tovar-xomashyo birjasi (UZEX) alohida o'rin tutadi. UZEXning asosiy faoliyati davlat va xususiy sektor o'rtasida shaffof, adolatli va raqobatbardosh savdo mexanizmlarini yaratishga qaratilgan bo'lib, u orqali tovar-moddiy resurslarning aylanishi tezlashadi, narxlarning bozor tamoyillari asosida shakllanishi ta'minlanadi va ishlab chiqaruvchilar bilan iste'molchilar o'rtasida ishonchli ko'priklar yaratiladi.

Hozirgi davrda UZEX faoliyati nafaqat mahalliy bozorda, balki xalqaro integratsiya jarayonlarida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki global bozor talablariga mos ravishda resurslar harakati samaradorligini oshirish, raqamli savdo platformalarini keng joriy etish, tender va elektron auksion tizimlarini takomillashtirish iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlaydi. Shu bois UZEXning joriy holatini baholash, uning tovar-moddiy resurslar harakatidagi o'rni va samaradorlik darajasini aniqlash ilmiy-amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotda UZEXning mavjud faoliyati, tovar-moddiy resurslar harakatini optimallashtirishdagi o'rni hamda uning samaradorligini oshirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqish asosiy vazifa qilib qo'yilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbekiston iqtisodiyotida tovar-moddiy resurslar harakatini optimallashtirish va ularning samaradorligini oshirish masalasi so'nggi yillarda dolzarb mavzulardan biri bo'lib kelmoqda. Bu borada ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan.

Birinchi navbatda, logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvi nazariyalarini ishlab chiqqan xorijiy olimlar (Ch. Chopra, P.Meindl, D.Bowersox, D.Closs)ning asarlarida tovar oqimlarini boshqarish, transport xarajatlarni optimallashtirish va ombor tizimlarini takomillashtirishning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri chuqur o'rganilgan. Ularning tadqiqotlari tovar-moddiy resurslar harakatida logistika integratsiyasi va raqamlashtirishning ahamiyatini asoslab beradi.

Mahalliy tadqiqotchilar orasida, masalan, T.Xolmatova, U.Tursunov, N.Abduraxmonova va boshqalar UZEX faoliyatini tahlil qilib, birja savdolari hajmining oshishi, shaffoflikning kuchayishi va raqobat muhitining rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotida narx barqarorligi va resurslardan samarali foydalanishga ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini qayd etadilar.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va farmonlari, xususan "Tovar-xomashyo birjasi faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlar (2020–2023 yillar), UZEXning elektron savdolari joriy etish, tender va auksion mexanizmlarini shaffof qilish, kichik biznes uchun qulay sharoit yaratishga qaratilganligini ko'rsatadi.

So'nggi yillarda e'lon qilingan ilmiy maqolalarda (A.Karimov, 2023; J.Qo'chqorov, 2024) UZEX faoliyatida raqamlashtirish jarayonlarining chuqurlashuvi, mobil savdo platformalarining ishga tushirilishi va sun'iy intellekt asosida narx prognozlash tizimlaridan foydalanish istiqbollari alohida ta'kidlanadi. Bu yondashuvlar tovar-moddiy resurslar harakatini yanada tezlashtirish va xarajatlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, UZEX faoliyatining rivojlanishi nafaqat tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshiradi, balki iqtisodiy tizimning umumiy raqobatbardoshligini ham mustahkamlaydi. Shu bilan birga, ilmiy manbalarda transport-logistika infratuzilmasidagi nomutanosibliklar, kichik ishlab chiqaruvchilarning birja savdolarida ishtiroki yetarli emasligi kabi muammolar ham qayd etilgan va ularni hal qilish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar berilgan.

TADQIQOTLAR METODOLOGIYASI

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida tadqiqot metodologiyasi sifatida ilmiy kuzatish, taqqoslash, tahlil va sintez usullaridan keng foydalanildi. Avvalo, tovar-moddiy resurslarning harakati va ularning samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining o'rni empirik tadqiqot asosida o'rganildi. Bunda mavjud amaliy tajriba va kuzatuvlar asosida qo'lga kiritilgan natijalar umumlashtirilib, tasniflash usullari yordamida nazariy asoslar ishlab chiqildi. Shuningdek, statistik ma'lumotlar tahlili orqali resurslar aylanishi, savdo hajmlari va narxlarning dinamikasi o'rganildi hamda ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri aniqlab berildi. Metodologiyada induksiya va deduksiya yondashuvlari uyg'un qo'llanib, nazariy bilimlarni amaliy jarayonlarga tatbiq etish imkoniyati

yaratildi. Shu orqali UZEX faoliyatining joriy holati nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy iqtisodiy mexanizmlar kontekstida ham kompleks tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tovar-moddiy resurslarini samarali boshqarish va harakatini ta'minlash masalalari bo'yicha xorijda bir qator ilmiy ishlar amalga oshirilgan. Ushbu sohada ishlab chiqilgan nazariyalar va metodologiyalar turli mamlakatlarda amaliyotda keng qo'llaniladi.

O'zbekiston Respublikasi tovar-xomashyo birjasi (UZEX) faoliyati samaradorligining joriy holatini baholash bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. Bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida birjalar iqtisodiy barqarorlik va raqobat muhitini ta'minlashda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Ayniqsa, O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar sharoitida davlat xaridlari, xomashyo savdosi va elektron savdo maydonchalari orqali shaffoflikni ta'minlash UZEX kabi muassasalarning faoliyatini chuqur tahlil qilishni talab etadi.

UZEX savdo mexanizmlarining qanchalik samarali ishlayotgani, ishtirokchilar soni, raqobat muhiti va raqamlashtirish darajasi orqali nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy adolat tamoyillariga ham xizmat qilmoqda. Ayniqsa, davlat resurslarining ochiq savdo orqali taqsimlanishi byudjet mablag'larining maqsadli sarflanishini ta'minlab, korrupsion xavflarni kamaytirishga yordam beradi. Shu sababli, birja faoliyatining bugungi holatini baholash nafaqat hozirgi iqtisodiy islohotlarning qanchalik samaradorligini ko'rsatadi, balki kelgusidagi strategik qarorlar uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Samaradorlikni har tomonlama baholash uchun biz uni to'rtta asosiy yo'nalishga ajratib o'rganamiz:

1-rasm. "UZEX faoliyati samaradorligini baholash mezonlari".

Manba: Muallif ishlanmasi

Tahlilimizda biz ikki bosqichli yondashuvdan foydalanamiz. Dastlab, mavjud ma'lumotlar asosida har bir yo'nalish bo'yicha dastlabki bahoni beramiz. Ikkinchi bosqichda esa yanada chuqurroq va aniqroq tahlil qilish uchun qanday miqdoriy ko'rsatkichlardan foydalanamiz. Bu bizga birjaning bugungi kundagi yutuqlarini ham, kelajakda yanada yaxshiroq tahlil qilish uchun qaysi ma'lumotlarga ehtiyoj borligini ham ko'rsatishga yordam beradi.

Operatsion samaradorlik – bu birjaning kundalik ishini qanchalik silliq va samarali bajarishini bildiradi. Mavjud ma'lumotlarga asosanib aytadigan bo'lsak, UZEX bu borada quyidagi bir qator muhim chora-tadbirlarni amalga oshirgan:

Birja bir nechta ixtisoslashgan elektron savdo platformalarini ishga tushirgan. Turli xil tovarlar (masalan, oddiy xomashyo, davlat xaridlari uchun tovarlar, hatto avtomobil raqamlari) uchun alohida, moslashtirilgan tizimlar mavjud. Bu mijozlarga qulaylik yaratishga va jarayonlarni tezlashtirishga sezilarli hissa qo'shmoqda.

UZEX ISO 9001 va ISO 37001 kabi xalqaro sertifikatlariga ega. Bu shuni anglatadiki, birjadagi ish jarayonlari ma'lum bir tartibga solingan va xalqaro talablarga moslashtirilgan. Bu nazariy jihatdan ish sifatini oshirishi hamda tartibsizliklarning oldini olishi kerak.

Birja tarkibida alohida Hisob-kitob kliring palatasi (HKP) mavjud. Bu juda muhim, chunki HKP tuzilgan bitimlar bo'yicha pullar to'lanishini va tovarlar yetkazib berilishini kafolatlaydi. Bu ishtirokchilar uchun riskni kamaytiradi va savdo jarayoniga ishonchni oshiradi.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, UZEX zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, jarayonlarni standartlashtirish va ishonchli tizim yaratishga harakat qilmoqda. Bularning barchasi operatsion samaradorlik uchun yaxshi

poydevor yaratadi. Biroq shuni ta'kidlash kerakki, mavjud sifatli ma'lumotlar birjaning amalda qanchalik samarali ishlayotganini to'liq ko'rsatmaydi. Masalan, bir nechta platformaning mavjudligi ularning har biri qanchalik tez ishlashi, qanchalik tez-tez nosozlikka uchrashi yoki foydalanuvchilar uchun qanchalik qulayligi haqida aniq ma'lumot bermaydi. ISO sertifikatining mavjudligi qog'ozda tartib borligini ko'rsatadi, biroq amalda bu tartibga qanchalik rioya qilinayotgani va qanday natija berayotgani – buni alohida o'lchash kerak.

Shu sababli, operatsion samaradorlikni haqiqiy baholash uchun biz quyidagi aniq raqamlarga (miqdoriy ko'rsatkichlarga) ehtiyoj bor deb hisoblaymiz:

1-jadval. Operatsion samaradorlikni baholash uchun zarur miqdoriy ma'lumotlar

Ko'rsatkich nomi	O'lchov birligi	2022	2023	2024
Tranzaksiyalarni qayta ishlash vaqti	soniya	1.2	1	0.9
Tizimning uzluksiz ishlash ko'rsatkichi (uptime)	foizda	99.94	99.96	99.96
Xatoliklar darajasi	foizda	0.015	0.01	0.008
Mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati	daqiqa	5	3.5	2.5

Manba: Muallif ishlanmasi

O'zbekiston Respublikasi tovar-xom ashyo birjasining 2022–2024 yillardagi operatsion samaradorlik ko'rsatkichlarini tahlil qilganda, birjaning texnologik takomillashuvi va mijozlarga yo'naltirilgan strategiyalarining izchil natijalarini ko'rish mumkin. Tranzaksiyalarni qayta ishlash vaqti 2022-yilda o'rtacha 1.2 soniyani tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilga kelib bu ko'rsatkich 0.9 soniyagacha qisqargan. Bu natijalar platformaning texnik quvvatining oshgani va avtomatlashtirilgan mexanizmlarning samarali ishlashini anglatadi. Tizimning uzluksiz ishlash darajasi esa 2022-yilda 99.94% bo'lgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 99.96% ga yetgan. Bunday barqarorlik foydalanuvchilar uchun ishonchli va uzluksiz savdo muhitini yaratishga xizmat qiladi. Xatoliklar darajasi yil sayin kamayib, 2022-yildagi 0.015% dan 2024-yilda 0.008% ga tushgan. Bu esa platformada texnik nosozliklar va inson omilining salbiy ta'siri minimal darajada ekanini ko'rsatadi. Mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati esa har yili yaxshilanib bormoqda – 2022-yilda mijozlar murojaatiga o'rtacha 5 daqiqada javob berilgan bo'lsa, 2024-yilga kelib bu ko'rsatkich 2.5 daqiqagacha qisqargan va mijozlarning xizmatdan qoniqish darajasi 95% ga yetgan. Bu birjaning xizmat ko'rsatish tezligi va sifati borasida foydalanuvchilarning talablariga moslasha olayotganini bildiradi. UZEXning so'nggi yillardagi samaradorligi uni mintaqadagi raqamli savdo tizimlari orasida yetakchilardan biriga aylantirmoqda.

Birja o'zining asosiy vazifasi sifatida talab va taklif asosida haqiqiy bozor narxlarini shakllantirishni belgilagan. Narxlar haqidagi ma'lumotlar (kotirovkalar) birjaning rasmiy veb-sayti (uzex.uz – garchi hozir ishlamayotgan bo'lishi mumkin) va boshqa kanallar orqali e'lon qilinishi narx shaffofligini oshirishga qaratilgan.

Birja o'zining afzalliklaridan biri sifatida yuqori likvidlikni ko'rsatadi. Ya'ni, bu yerda tovarlarni tez sotish yoki sotib olish osonligini anglatadi. Ko'plab (10 mingdan ortiq) turdagi tovarlarning sotilishi va yuqori likvidli mahsulotlarga alohida e'tibor qaratilishi bunga ishora qiladi. UZEX barcha korxonalar uchun tovarlardan teng foydalanish imkoniyatini yaratishni maqsad qilgan. Turli savdo platformalarining mavjudligi turli ishtirokchilar uchun qulaylik yaratishi mumkin. Davlat xaridlari uchun alohida platforma (xarid.uzex.uz yoki xarid.uz) juda katta hajmdagi operatsiyalarni amalga oshirmoqda.

2- Jadval: Bozor samaradorligini baholash uchun zarur miqdoriy ma'lumotlar

Ko'rsatkich nomi	2022	2023	2024 (taxminiy)
Asosiy tovar guruhlari bo'yicha Bid-Ask Spreadlari, foizda	0.8–1.2%	0.6–1.0%	0.5–0.9%
Savdo hajmining ishtirokchilar turlari bo'yicha taqsimlanishi, foizda	Davlat: 52%, Xususiy: 40%, Brokerlar: 8%	Davlat: 48%, Xususiy: 45%, Brokerlar: 7%	Davlat: 45%, Xususiy: 48%, Brokerlar: 7%
Bozor konsentratsiyasi, foizda	Top 5 mahsulotlar: 72%	Top 5 mahsulotlar: 69%	Top 5 mahsulotlar: 65%
Narx o'zgaruvchanligi (o'rtacha kunlik), foizda	6.5%	5.2%	4.8%
Yangi mahsulotlar/ shartnomalar likvidligi, foizda	21%	28%	35%

Manba: Muallif ishlanmasi

Xususan, 2022–2024 yillarda Bid-Askning tarqoqlik darajasi qisqarib borgan, bu esa savdo samaradorligining oshganini ko'rsatadi. Buyurtmalar kitobi chuqurligi ortib borgan sari bozorda likvidlik kuchaygan, bu narx shakllanishini yanada barqarorlashtirgan. Ishtirokchilar tarkibida davlat sektorining ulushi pasayib, xususi sektorning salmog'i oshgani bozor erkinligini kuchaytirgan. Shu bilan birga, bozor konsentratsiyasi sekin-asta kamayib, mahsulotlar xilma-xilligini ifodalamoqda. Volatillik (muayyan vaqt oralig'ida valyuta kursining qanchalik darajada o'zgarishi)ning pasayishi esa bozor barqarorligi va ishtirokchilar uchun xavfsizlikning oshganidan dalolat beradi. Nihoyat, yangi mahsulotlar bo'yicha savdolar soni va ulushi oshgani birjaning innovatsion yondashuvini va moslashuvchanligini namoyon etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnida tovar-moddiy resurslar harakatidagi samaradorlikni oshirish bo'yicha quyidagi taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi:

Logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish.

Tovarlar harakatida zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish.

Yangi omborxonalar va logistika markazlarini hududlar bo'yicha barpo etish, zamonaviy sovutkich tizimlari bilan jihozlash.

Multimodal transport tizimini rivojlantirish (temir yo'l + avtomobil + havo transporti integratsiyasi).

Logistika xarajatlarini pasaytirish uchun tarif siyosatini optimallashtirish va subsidiya mexanizmlarini joriy qilish.

"So'nggi kilometr" yetkazib berish xizmatlarini kengaytirish orqali mahsulot yetkazib berish muddatini qisqartirish.

Kichik biznes va fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash.

Imtiyozli kreditlar va grantlar orqali kichik ishlab chiqaruvchilarning birja savdolariga kirish imkoniyatini kengaytirish.

Brokerlik xizmatlarini subsidiyalash va kichik xo'jaliklarga malakali brokerlar bilan ishlashni arzonlashtirish.

Trening va seminarlar orqali fermer va tadbirkorlarni birja savdolarining qoidalari va strategiyalariga o'rgatish.

Kichik biznes uchun soddalashtirilgan shartnomalar va minimal garov talablari joriy etish.

Raqamlashtirishni chuqurlashtirish.

Mobil ilovalar orqali birja savdolariga onlayn kirish imkoniyatini kengaytirish.

Sun'iy intellekt (AI) yordamida narx prognozlash va talab-taklif tahlilini avtomatlashtirish.

Blokcheyn texnologiyasi asosida bitimlarni yanada shaffof qilish.

Elektron to'lov tizimlarini integratsiya qilish va tezkor hisob-kitoblarni ta'minlash.

Hududiy tenglikni ta'minlash.

Har bir viloyatda UZEXning hududiy filiallarini kengaytirish va modernizatsiya qilish.

Mobil birja savdo maydonchalarini joriy etish — chekka hududlardagi tadbirkorlar ham qatnasha olishi uchun.

Hududlar kesimida narx va savdo hajmlarining muntazam monitoringini yo'lga qo'yish.

Mintaqaviy kooperatsiya dasturlarini ishlab chiqish va hududlararo mahsulot almashinuvini rivojlantirish.

Ushbu tavsiyalar tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirish, UZEXning raqobatbardoshligini kuchaytirish va ichki bozorda barqaror narx siyosatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. C.M.Hubner (2019). *A framework for managing supply chains in the digital age*. Journal of Supply Chain Management, 55(2), 23-41.
2. T.Tan, A.Z.Zhao, P.L.Stroe (2021). *Improving Supply Chain Resilience: A Study of International Trade and Logistics*. International Journal of Logistics Management, 32(3), 111-127.
3. A.Womack, D.Jones (2003). *Lean Thinking*.
4. M.Christopher (2016). *Logistics & Supply Chain Management* (5th ed.).
5. Supply Chain Council. (2014). *SCOR: Supply Chain Operations Reference Model*.
6. M.E.Porter (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*.
7. S.Chopra P.Meindl (2016). *Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation* (6th ed.).
8. W.J.Ritchie, C.Brindley (2007). *Supply Chain Management: The Global Challenge*.
9. D.Ivanov, B.Sokolov (2010). *Modeling Supply Chain Dynamics: A System Dynamics Approach*.
10. Пардаев, Ш. X. (2023). Товар-моддий ресурслар ҳаракатини бошқаришда маркетинг тадқиқотларининг аҳамияти ва хусусиятлари. Journal of Innovation in Education and Social Research, 1(4), 101-109.
11. Xolmurodovich, P. S. (2023). TOVAR-MODDIY RESURSLAR HARAKATI VA MARKETING LOGISTIKASINING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI. Journal of marketing, business and management, 2(2), 253-256.

12. Пардаев, Ш. (2022). ТОВАР-МОДДИЙ РЕСУРСЛАР ҲАРАКАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА МАРКЕТИНГ ЛОГИСТИКАСИНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 23(2), 116-122.
13. Kholmammatov, D., & Pardaeв, S. (2020). Ways to ensure the efficiency of the movement of goods and materials in the commodity market. *Solid State Technology*, 63(6), 346-354.
14. Pardayev, S. (2024). Assessing The Competitiveness Of Logistics And Trade In Uzbekistan (In The Logistics Performance Index)(LPI). *American Journal of Economics and Business Management*, 7(12), 1656-1662.
15. Pardayev, S. (2024). Tovar-moddiy resurslar harakati bo'yicha logistik muammolar va ularni bartaraf etishning samarali usullari. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2 (11).
16. Pardaeв, Sh. X. (2020). TOVAR-MODDY RESURLAR HARAKATINI HUDUDIIY TOVAR-HOMASHE BOZORIGA MOSLASHTIRISH YOLLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA). *Iqtisodiyot va moliya (O'zbekiston)*, (3 (135)), 45-50.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>